

MOKINIŲ, TURINČIŲ MOKYMOŠI SUTRIKIMŲ, PSICHOSOCIALINĖ CHARAKTERISTIKA

Algirdas Ališauskas
Šiaulių universitetas, Lietuva

Jelena Galvydytė
Jonavos rajono savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba, Lietuva

Anotacija

Straipsnyje pateikiama mokymosi sutrikimų turinčių mokinių psychosocialinė charakteristika. Taikyti kokybiniai duomenų rinkimo ir apdorojimo (interviu ir interviu turinio analizė) ir kiekybiniai (sociometrinis tyrimas) metodai. Išskirtos ir apibūdintos pozityvios ir negatyvios mokymosi sutrikimų turinčio mokinio psychosocialinės (emocinio pasitenkinimo / savijautos, savirealizacijos ir saviraiškos bei tarpasmeninių santykių) charakteristikos. Išsiaiškintas mokinių, turinčių mokymosi sutrikimą, socialinis statusas klasėje, atskleisti bendraklasių pasirinkimo motyvai.

Mokinio, turinčio mokymosi sutrikimą, psychosocialinis portretas (pagal savijautą, savirealizaciją ir tarpasmeninių santykių kokybę) nevienareikšmis, jame dera ir pozityvios, ir negatyvios charakteristikos. Nustatytas pakankamai aukštas mokymosi sutrikimų turinčių mokinių statusas klasėje. Teigiami ir neigiami bendraklasių pasirinkimai labiausiai siejasi su mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, asmeninėmis savybėmis ir priimtiniu ar nepriimtiniu jų elgesiu. Interviu turinio analizė leido atskleisti veiksnus, lemiančius mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, gerą savijautą, saviraišką bei tarpasmeninius santykius: mokinių požiūriu tai yra draugiški santykiai klasėje, savo stiprybių mokantis pažinimas, geranoriška klasės draugų parama ir pagalba, sėkmė ir įvertinimas ne mokymosi veikloje; tėvų požiūriu tai yra draugiški santykiai klasėje, vaiko palaikymas, galimybė vaikui dalyvauti klasės ir mokyklos renginiuose, būrelių lankymas; mokytojai akcentavo pozityvius veiksnus: geras mokyklos lankymas, noras lankyti mokyklą, draugiškas bendravimas su klasės draugais, noras atlikti skirtas užduotis, gebėjimas susikaupti, mokėjimas tvardyti susidūrus su nesėkme, noras dalyvauti ir dalyvavimas klasės ar mokyklos renginiuose; specialistai minėjo pozityvius vaiko ugdymosi psychologinius psychosocialinius veiksnus: vaiko pasitikėjimą savimi, bendraklasių palaikymą, šiltą ir palaikantį mokytojo santykį su vaiku, galimybę vaikui realizuoti savo pomėgius užklasinėje veikloje. Probleminės sritys, išryškėjusios per interviu dalyvių apibūdintus neigiamus psychosocialinius veiksnus, keliančius mokiniui ir jo ugdytojams diskomfortą, siejasi su dažniais neigiamais emociniais vaiko išgyvenimais, susijusiais su mokykla (nepalankūs santykiai su bendraklasiais ir mokytojais, patiriami mokymosi sunkumai, palaikymo ir pagalbos vaikui stoka), mokinio elgesio charakteristikomis, trukdančiomis bendrauti, ir ypač – nepakankama savirealizacija ir saviraiškos stoka (menkas įsitraukimas į bendras klasės ar mokyklos veiklas).

Esminiai žodžiai: *mokymosi sutrikimai, psychosocialinė charakteristika.*

Įvadas

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos apraše¹ mokymosi sutrikimai skirstomi į bendruosius, specifinius ir neverbalinius mokymosi sutrikimus. Bendrieji mokymosi sutrikimai apibūdinami kaip grupė sutrikimų, pasireiškiančių mokymosi pasiekimų atsilikimu iš dviejų ir daugiau mokomųjų dalykų. Šis atsilikimas tikėtinas, kai asmens intelektualiniai gebėjimai yra žemi. Mokiniai, turintys bendrųjų mokymosi sutrikimų, pasižymi įvairiais mokymosi sunkumais, be to, jie gali turėti ir gretutinių sutrikimų: dėmesio, aktyvumo, emocijų ir kt. Šių mokinių gebėjimų, ypač verbalinių, formavimasis yra lėtas, dažnai panašus į keleriais metais jaunesnių įprastos raidos vaikų.

Specifiniai mokymosi sutrikimai pasireiškia mažesniais skaitymo, rašymo ar matematikos mokymosi pasiekimais nei tikėtina pagal intelektualinius gebėjimus (kai IQ yra 80 ir aukštesnis) bei vaiko amžių atitinkantį ugdymą. Dėl atskirų pažinimo procesų neišlavėjimo ar sutrikimo mokymosi pasiekimai neatitinka bendrųjų pasiekimų ir kompetencijų. Neverbaliniai mokymosi sutrikimai pasireiškia motorinių įgūdžių stoka, sunkumais sprendžiant neverbalines užduotis ir apdorojant vizualinę erdvinę informaciją. Neverbaliniam mokymosi sutrikimui būdingi mokymosi sunkumai (sunkiai sekasi rašyti, skaičiuoti, operuoti abstrakčiomis sąvokomis atliekant užduotis, tačiau skaitymo įgūdžiai dažniausiai neatsilieka nuo bendraamžių), motorinių įgūdžių stoka, vizualinės erdvinės informacijos apdorojimo sunkumai, bendravimo sunkumai (negeba suprasti neverbalinės komunikacijos, prisitaikymo prie naujų sąlygų sunkumai, socialinių įgūdžių stoka). Mokiniais, turintiems neverbalinį mokymosi sutrikimą, būdinga tai, kad jų verbaliniai gebėjimai yra vidutiniai ar aukštesni nei vidutiniai, verbalinis IQ reikšmingai aukštesnis nei neverbalinis IQ.

Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje didelis dėmesys skiriamas mokinių, besimokančių bendrojo ugdymo klasėse, specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimo ir jų tenkinimo tyrimams (Ališauskas, Ališauskienė, Miltenienė, 2013; Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Kaffemanienė, Melienė, Miltenienė, 2011; Ališauskas, Ališauskienė, Kairienė, 2011; Ališauskas, Kaffemanienė, Melienė, Miltenienė, 2011; Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Melienė, Miltenienė, Šapelytė, 2007; Miltenienė, Mauricienė, 2010; Ališauskienė, Ališauskas, Šapelytė, Miltenienė, Melienė, Gerulaitis, 2009; Ališauskas, Gerulaitis, Miltenienė, 2011; Gudonis, Ališauskas, Rusteika, 2011; ir kt.). Ankstesniuose tyrimuose konstatuota, kad dominuoja neigiamas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio vaizdinys, vyrauja nepalankios vaiko, turinčio mokymosi sutrikimų, charakteristikos,

¹ LR švietimo ir mokslo ministro, LR sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. liepos 13 d. įsakymas Nr. V-1265/V-685/A1-317 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“.

didinančios vaiko psichologinį diskomfortą ir atskirtį mokykloje (Ališauskas, Dikidži, Gerulaitis, 2005; Kaffemanienė, Ivoškutė, 2005; Miltenienė, 2004, 2005).

Lietuvoje atlikta mažai tyrimų, kuriuose analizuojami ugdytinių, turinčių mokymosi sutrikimų, ugdymosi ir psichosocialiniai veiksniai, nors ši sritis yra itin aktuali. Problematikos aktualumą liudija tai, kad mokiniai, turintys mokymosi sutrikimų, sudaro per trečdalį visų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, besimokančių Lietuvos mokyklų bendrosiose klasėse. 2015–2016 mokslo metais iš Lietuvos mokyklų bendrosiose klasėse besimokančių visų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių 33,4 proc. turėjo mokymosi sutrikimų: 8,1 proc. – bendrųjų, 8,5 proc. – specifinių, 0,3 proc. – neverbalinių mokymosi sutrikimų ir 16,5 proc. – kompleksinių sutrikimų, į kurių sudėtį įeina ir mokymosi sutrikimai. Mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų (bendrųjų, specifinių ar neverbalinių), mokymosi sunkumų pobūdis ir priežastys skirtingi, tačiau bendra tai, kad jie išryškėja ugdymo procese, pradėjus vaikui mokytis. Šiuos sutrikimus sudėtinga atpažinti iki mokymosi mokykloje pradžios, nes mokymosi sutrikimų turintiems vaikams nebūdingi akivaizdūs mąstymo ar adaptyvaus elgesio sutrikimai. Dėl to šiuos sutrikimus galima vadinti netikėtais (Fletcher, 2012). Ugdymo įstaigoje efektyviai veikianti pagalbos mokiniui sistema, kaip teigia Waber (2010) ir kt., padeda mokiniui, turinčiam mokymosi sutrikimų, siekti ugdymosi pažangos. Teigiama, kad mokymosi sutrikimų turintys mokiniai gali išmokti daugiau, nei mes prognozuojame pagal jų galimybes, jei mokydami atsižvelgsime į jų individualias veiklos tempo, dėmesio ir kitas charakteristikas. Analizuojamos šių mokinių edukacinės charakteristikos, padedančios ir trukdančios jiems sėkmingai ugdytis (Galvydytė, Ališauskas, 2016; ir kt.). Pabrėžiama, kad svarbiausia yra gebėti tinkamai tenkinti šių mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius. Akcentuojamas palaikančios mokymosi aplinkos kūrimas, lankstus ugdymosi proceso organizavimas, siekiant mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymosi sėkmės (Scanlon, 2013; Wong, Graham ir kt., 2004; Morrison, Cosden, 1997; Waber, 2010; ir kt.). Inkluzinės praktikos įgyvendinimo sėkmei svarbus mokyklos tolerantiškas požiūris į mokinių skirtumus, gebėjimas lanksčiai keisti vidaus politiką ir praktiką, bendradarbiavimas priimant sprendimus (Ališauskas ir kt., 2011). Specialistai teigiamai vertina savo žinias ir pasirengimą atpažinti bei tenkinti mokinių individualius mokymosi poreikius, kaip tobulintiną sritį pripažįsta tėvų švietimą ir konsultavimą (Miltenienė, Melienė, Kairienė, 2013).

Mokymosi sutrikimų / negalių tyrimuose dominuoja mokymosi sunkumų (skaitymo, rašymo, skaičiavimo) priežasčių, jų įveikimo problematika. Analizuojami neuropsichologiniai ir kognityviniai šio sutrikimo aspektai, analizuojamos kognityvinės ir metakognityvinės mokymosi strategijos. Mažiau tyrimų, kuriuose analizuojamos šių mokinių psichologinės ir socialinės charakteristikos (Bakšienė, 2014; Idan, Margalit, 2014; ir kt.). Nurodoma, kad daugumai

mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, būdingas žemesnis savęs vertinimas ir menkesni socialiniai įgūdžiai (Barkauskienė, Skerytė-Kazlauskienė, 2010; Skerytė-Kazlauskienė, Barkauskienė, Povilaitis, 2012; Kavale, Forness, 1996; ir kt.), konstatuojama, kad mokiniams, turintiems mokymosi sutrikimų, būdingi ne tik akademiniai pasiekimų ir bazinių psichologinių procesų trūkumai, bet ir emocinės bei elgesio problemos (Wu, Willcutt, Escovar ir kt., 2014; Fitzer, Wilcox, Carmichael ir kt., 2015; ir kt.). Tyrėjai nurodo šių mokinių patiriamą didesnę streso ir nerimo lygį (Nelson, Harwood, 2011; Hen, Goroshit, 2014; ir kt.). Analizuojami mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, emociniai sunkumai, jų raiška, kaita, sąsajos su individualiais ir tarpasmeniniais veiksniais, atskleidžiama, kokie emociniai ir socialiniai sunkumai būdingi mokymosi sutrikimų turinčių paauglių raidai konkrečiais laikotarpiais ir kaip jie kinta (Skerytė-Kazlauskienė, 2013; ir kt.).

Ugdytinių, turinčių mokymosi sutrikimų, psichosocialinės situacijos, psichosocialinių ugdymosi veiksnių analizė itin aktuali, nes ši mokinių grupė sudaro trečdalį visų mokinių, turinčių SUP ir besimokančių bendroje klasėje. Tikėtina, kad būtent šios grupės ugdytinių, kurių mokymosi ir psichologiniai sunkumai išryškėja mokymosi kontekste ir procese, palankaus ugdymosi išteklių paieška susijusi su ugdymosi psichosocialiniais veiksniais. Todėl jų analizė yra svarbi siekiant šių mokinių geresnės ugdymosi ir savęs realizavimo kokybės. Straipsnyje skirtingų ugdymosi dalyvių požiūriu nagrinėjami mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, psichosocialiniai veiksniai, padedantys arba trukdantys siekti pažangos mokantis.

Tyrimo tikslas – atskleisti mokymosi sutrikimų turinčių mokinių psichosocialines (savijautos, tarpasmeninių santykių, savirealizacijos) charakteristikas. Kelti **probleminiai klausimai**: kokios yra mokymosi sutrikimų turinčio vaiko psichologinės ir bendravimo charakteristikos, padedančios ir trukdančios jam sėkmingai ugdytis? Kaip šiuos mokinius vertina bendraamžiai, kokios šių mokinių charakteristikos lemia palankius ir nepalankius pasirinkimus?

Tyrimo uždaviniai:

1. Išskirti ir apibūdinti pozityvias ir negatyvias mokymosi sutrikimų turinčio mokinio psichosocialines (emocinio pasitenkinimo / savijautos, savirealizacijos ir saviraiškos bei tarpasmeninių santykių) charakteristikas.
2. Išsiaiškinti mokinių, turinčių mokymosi sutrikimą, socialinį statusą klasėje ir atskleisti bendraklasių pasirinkimų motyvus.

Tyrimo dalyviai, tyrimo metodologija ir metodai

Tyrimė taikyti kokybiniai duomenų rinkimo ir apdorojimo (interviu ir interviu turinio analizė) ir kiekybiniai (sociometrinis tyrimas) metodai.

Siekiant atskleisti mokinio psichosocialinę charakteristiką taikyti interviu ir interviu turinio analizę. Apklaustas 91 asmuo, kuriems garantuotas anonimiškumas. Siekiant įvairiapusio tyrimo objekto vertinimo, dalyviais pasirinkti ir pagalbos gavėjai, ir teikėjai. Tikslinės imties principais pagal amžių (I–V klasė), sutrikimą (mokymosi sutrikimai) ir ugdymosi vietą (X rajono mokyklos) atrinkti ir tyrime dalyvavo 33 mokiniai, 23 jų tėvai, 22 mokytojai, 13 švietimo pagalbos specialistų (specialieji pedagogai, logopedai, psichologai, socialiniai pedagogai). Taikytas pusiau struktūruotas interviu. Klausimų vaikams ir suaugusiems tyrimo dalyviams turinys buvo iš esmės toks pat; atsižvelgiant į ugdymo dalyvių vaidmenis, amžių bei patirtį, nežymiai skyrėsi klausimų formuluotės. Interviu metu buvo pateikiami klausimai apie vaiko savijautą, tarpasmeninius santykius, saviraiškos ir savirealizacijos klasėje ar mokykloje galimybes. Interviu garsinis įrašymas atliktas pasinaudojus kompiuterine garso įrašymo priemone. Garso įrašas buvo stenografuojamas. Duomenys apdoroti taikant interviu turinio analizę. Remiantis moksline literatūra ir gauta empirine medžiaga, išskirtos darbo tikslą ir uždavinius atspindinčios kategorijos (3) ir subkategorijos (10).

Sociometriniame klasės tyrime dalyvavo 320 II–V klasių mokinių, iš jų 33 mokymosi sutrikimų turintieji ir 287 jų bendraklasiai. Sociometriniu tyrimu siekta išsiaiškinti mokinių, turinčių mokymosi sutrikimą, statusą ir pasirinkimų veiksnius. Atliktas mokinio statuso tyrimas klasėse, kuriose mokosi mokymosi sutrikimų turintys mokiniai. Pateikta sociometriniu tyrimo anketa, kurią buvo prašoma užpildyti. Kai kuriems tyrimo dalyviams buvo suteikta tyrėjo, mokytojo ar mokytojo padėjėjo pagalba (padedama perskaityti ir užrašyti atsakymus). Sociometriniu tyrimo klausimai parinkti pagal tris vertinimo kriterijus: mokymosi, laisvalaikio, paslapties. Mokiniais buvo užduota 10 klausimų ir prašoma pasirinkti nuo vieno iki trijų klasės draugų, su kuriais jie norėtų dalyvauti įvardijamoje veikloje, ir kitus nuo vieno iki trijų klasės draugus, kurių nesirinktų dalyvaudami siūlomoje veikloje: mokymosi (*Su kuo norėtum / nenorėtum sėdėti viename suole? Kodėl? Mokytoja paprašė padėti atlikti užduotį klasės draugui. Kam padėtum? Nepadėtum? Kodėl? Mokytojo skirtą užduotį turite atlikti dviese. Ką iš klasės pasirinktum? Ko nesirinktum? Kodėl?*), laisvalaikio (*Su kuriuo klasės draugu norėtum kartu praleisti visą dieną po pamokų? Su kuriuo nenorėtum? Kodėl? Kurį klasės draugą pasikviestum / nekviestum į savo gimtadienį? Kodėl? Kurį klasės draugą pasiimtum / neimtum į negyvenamą salą? Kodėl?*), paslapties (*Kam iš klasės draugų patikėtum savo paslaptį? Kam iš klasės draugų nepatikėtum savo paslapties? Kodėl?*). Klasės mokinių prašoma trumpai paaiškinti pasirinkimo motyvą. Mokiniai pasirinkdami užrašo klasės draugo vardą ir trumpai nurodo, kodėl jį renkasi. Pagal gautą pasirinkimų skaičių apskaičiuojamas mokinių statusas klasėje, išskiriamos statusų kategorijos – lyderiai arba žvaigždės, mėgstami, priimtieji, nemėgstami, bet priimti, izoliuotieji.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Interviu rezultatai

Remiantis gauta tyrimo medžiaga išskirtos trys darbo tikslą ir uždavinius atspindinčios kategorijos: mokinio savijauta, savirealizacija ir tarpasmeniniai santykiai. Šias kategorijas sudaro 10 subkategorijų, atskleidžiančių pozityvius ir negatyvius vaikų ugdymosi psichosocialinius veiksnius (žr. 1 lentelę). Pagal išskirtas kategorijas ir subkategorijas analizuoti tyrimo dalyvių (mokinių, jų tėvų, mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų) interviu teiginiai. Fiksuotas pateiktų teiginių skaičius, analizuoti ugdymosi dalyvių pozicijų sutapimai ir skirtumai.

1 lentelė

Psichosocialinių charakteristikų kategorijos ir subkategorijos

Kategorijos	Subkategorijos
Savijauta	Teigiami išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu
	Neigiami išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu
Tarpasmeniniai santykiai	Turi draugų klasėje
	Neturi draugų klasėje
	Palaikomas bendraklasių
	Nepalaikomas bendraklasių
	Elgesys / savybės, padedantys bendrauti
	Elgesys / savybės, trukdantys bendrauti
Savirealizacija	Aktyvus dalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime
	Nedalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime

Mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, interviu turinys pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė

Mokinių interviu rezultatai

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai (kalba netaisyta)
Savi-jauta	Teigiami išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu	136	<i>Visi klasėj draugauja; linksma, gera; galima pažaišt su draugais.</i>
	Neigiami išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu	50	<i>Nepatinka eiti, noriu miego; mokykloj vaikai rėkia, cypia; kartais rėkauja per pamoką; pirmadieniais nenoriu, nes būna daug lietuvių (aut. – lietuvių kalbos pamokų).</i>
Tarpasmeniniai santykiai	Turi draugų klasėje	88	<i>Lauke su draugais einame gaudynių, slėpynių; daugiausiai su draugais šneku; turiu geriausių draugų klasėj.</i>
	Neturi draugų klasėje	3	<i>Yra tokių vaikų, kurie nekalba su manim; kad daugiau su manim, kad draugautų; liūdna, kai nėra draugų, su kuo būti.</i>
	Palaikomas bendraklasių	60	<i>Padedą, kai būna sunku per lietuvių; kai būnu liūdna, tiesiog pralinksmina; kai kas nors muša (aut. – užstoja, apgina).</i>
	Nepalaikomas bendraklasių	3	<i>Dažniausiai nepadedą.</i>
	Elgesys / savybės, padedantys bendrauti	71	<i>Nu kartais, jeigu kažką reiktų padėti ten, namų darbų ar ką; esu linksma; pasakyti, kokią užduotį, kai negirdi; kai mane užnervina, nieko nedarau (aut. – valdosi).</i>
	Elgesys / savybės, trukdantys bendrauti	2	<i>Labai pikta; aš kitoks, kitos tautybės.</i>
Savirealizacija	Aktyvus dalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime	218	<i>Už renginius atsakinga visokiausius, aš – antra padėjėja; paprašo ir dar savo noru dalyvauju; noriu dalyvauti; kai jie mušas, nu turiu išskirti juos; pasipuošęs einu; matematika – ten noriu būt geriausias; lankau šokių būrelį ir kvadratą; už aerobikos fiestą medalį turiu; už „Drąsūs, stiprūs, vikrūs“.</i>
	Nedalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime	92	<i>Aš nebuvo tenais; nenoriu dainuoti; jeigu ką mokytoja pasako, tą ir darau; kai būna užduotys, nemėgstu; šaškių varžybose (aut. – norėjo dalyvauti renginyje, bet jo nekviėtė); vienas su kompu pažaidžiu, pa-būnu.</i>

Mokinių interviu charakteristikose išsamiausiai apibūdinami savijauta ir savirealizacija. Dominuoja pozityvios savijautos charakteristikos: teigiami išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu, draugiški santykiai su bendraamžiais, jų palaikymas, aktyvus mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, dalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime, saviraiškos galimybės ir jų realizavimas. Teiginių apie teigiamus, džiugius išgyvenimus, susijusius su mokyklos lankymu, yra beveik tris kartus daugiau nei neigiamų išgyvenimų. Vaikai mini gerą nuotaiką, norą eiti į mokyklą, draugišką klasę, gerus klasės draugus, gerą mokytoją, auklėtoją. Kalbėdami apie neigiamus išgyvenimus, mokiniai pateikia informacijos apie nedraugiškus kai kuriuos klasės vaikus, patyčias. Mokiniai nurodo turintys draugų, jaučiantys jų palaikymą. Teiginiai apie draugų neturėjimą ir palaikymo stoką itin reti (6 iš 148) ir traktuotini kaip išimtys. Savirealizacijos, saviraiškos galimybes teigiamai vertina dauguma apklaustų mokinių, tačiau per 40 proc. teiginių iliustruoja savęs realizavimo sunkumus ir menką mokinių įsitraukimą į klasės ar mokyklos gyvenimą.

Tėvų interviu turinio analizė parodė, kad tėvai iš esmės palankiai vertina vaiko psychosocialinę situaciją, dominuoja pozityvūs vertinimai (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Tėvų interviu rezultatai

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Savijauta	Teigiami išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu	98	<i>Gerai jaučiasi; pareina kitąsyk su nuotaika; noriai eina, patenkintas grįžo; santykiai geri; puikiai.</i>
	Neigiami išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu	33	<i>Pasipyksta; paskriaudžia, devintokas, dešimtokas tai pastūmė, tai ką pasakė; mokinasi, bet nelabai išeina; sakė, kad vienas toks berniukas mušasi; tai verkia (eilėraščio negalėjo išmokyti).</i>
Tarpasmeniniai santykiai	Turi draugų klasėje	49	<i>Draugų tai turi; į namus ateina po pamokų; turi draugų ratą; bendrauja, sutaria;</i>
	Neturi draugų klasėje, silpni ryšiai	12	<i>Ne visi gal mokiniai, tie klasiškai priima jį; daugiau vienišesnis; jis gal daugiau su jaunesniais.</i>
	Palaikomas bendraklasius	14	<i>Vieni kitiems padeda technologijų pamokose; sakė, kad padeda pamokas daryt; gal su sėdinčiu draugu.</i>
	Nepalaikomas bendraklasius	7	<i>Pats stengiasi viską daryt; klasiškai nelabai užstoja; jisai gėdinasi, neprašo.</i>

3 lentelės tęsinys

Tarpasmeniniai santykiai	Elgesys / savybės, padedantys bendrauti	47	<i>Nueis, paklaus, padarys, padės; labai draugiškas; geranoriškas labai; už save pastovės.</i>
	Elgesys / savybės, trukdantys bendrauti	33	<i>Užsispyręs; labai uždaras ir lėtas; jautrus labai.</i>
Savirealizacija	Aktyvus dalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime	149	<i>Buvo už gerą elgesį, kad stengiasi mokintis du diplomai; labai dalyvauja; stengiasi visur; tiek piešimas, tiek dalyvavimas ir žodžių mūšiai, ir kengūros; sporto varžybose medaliai.</i>
	Nedalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime	60	<i>Nelanko (būrelių); lietuvių jam yra sunku, todėl ir nedalyvauja niekur; nenori; su būreliais kliūna tas dalykas, laikas netinka – geltonas autobusiukas nevažiuoja į mūsų pusę, reikia prie keleivinio prisiderint; sako, kad eisiu, bet taip ir neina (į būrelį).</i>

Daugiausia teiginių tėvai pateikė apibūdindami vaikų savijautą ir savirealizaciją, teigiamus išgyvenimus, susijusius su mokyklos lankymu, aktyvų dalyvavimą klasės ar mokyklos gyvenime. Visais atvejais dominuoja pozityvūs vertinimai, jų yra tris kartus daugiau nei negatyvių. Teigiamus vaikų išgyvenimus tėvai iliustruoja teiginiais apie norą eiti į mokyklą, gerą auklėtoją, mokytoją, gerą vaiko nuotaiką parėjus iš mokyklos. Neigiamus išgyvenimus iliustruoja vaiko nenoru eiti į mokyklą, klasės mokinių pasišaipymais, uždaru vaiko būdu, atsiradusiomis baimėmis, kai kurių dalykų nemėgimu, tingėjimu, konfliktais su vaikais, vyresnių mokinių patyčiomis, vaiko jautrumu, mokymosi sunkumais, pernelyg dideliu mokytojų reiklumu. Aktyvų vaikų dalyvavimą klasės ar mokyklos gyvenime tėvai sieja su dažnu dalyvavimu ir vaiko noru dalyvauti užklasinuose renginiuose, gautais apdovanojimais.

Mokytojų interviu analizė atskleidė pozityvų vaikų psichosocialinių charakteristikų vertinimą (žr. 4 lentelę).

Mokytojų interviu rezultatai

Kate- gori- jos	Subkategorijos	Tei- ginių skai- čius	Teiginių pavyzdžiai
Savi- jauta	Teigiami mokinio išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu	131	<i>Neblogas lankymas; nusiskundimų iš mamos pusės, kad vaikas nenorėtų į mokyklą, tikrai, kad ne; klasėje jokios atskirties nėra, susidraugavę, jokio atskyrimo.</i>
	Neigiami mokinio išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu	51	<i>Šiek tiek kartais apsipliksta; jisai ieško galimybės, kad galėtų neateiti; komforto ypatingo nejaučia; blogai jautėsi dėl to, kad labai blogai sekasi mokslai.</i>
Tarpa- sme- niniai santy- kiai	Turi draugų klasėje	137	<i>Turi draugų; niekada nėra išskirtas, niekada nėra paliktas; neatstumtas; labai gerai sekasi bendrauti.</i>
	Neturi draugų klasėje	41	<i>Su panašaus likimo ir dar su jaunesniais gal; nėra intensyvaus bendravimo; mėgsta pabūti nuošaly, kad jo niekas nelieštų.</i>
	Palaikomas bendraklasių	102	<i>Kaip ir visiems vaikams, jeigu reikia; daugiau per tuos projektus; skolina flomasterius ar ten kljus.</i>
	Nepalaikomas bendraklasių	27	<i>Nelabai tie vaikai trykšta noru padėti; mato ir kiti vaikai ir atskiria dėl to (nesusitvarkęs ateina); kai pradeda netinkamai elgtis, išeidžiančiai kalbėti, negražiai kalbėti, tada klasės reakcija būna priešiška.</i>
	Elgesys / savybės, padedantys bendrauti	200	<i>Tyli labai; mandagus toks vaikas, gerą turi žvilgsnį; jeigu kam kur reikia, neatsisako padėti niekada.</i>
	Elgesys / savybės, trukdantys bendrauti	125	<i>Yra pažeidžiamas, jautrus; nesugeba paprašyti pagalbos ir nesugeba jos priimti; netinkamai elgiasi – įžeidžiančiai, negražiai kalba.</i>
Savire- aliza- cija	Aktyvus dalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime	277	<i>Buvo kalėdinė šventė ir vaidino, nors jam kalbėt sunkiai sekas, bet jisai deklamuoja ir visiškai niekas nei iš jo juokiasi; šitas pareigas rinkosi pačios, kėlė rankas; klasės vadovo pagalbininkas; lanko futbolą, važinėja į sporto mokyklą; sportas pirmoj vietoj.</i>
	Nedalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime	186	<i>Iniciatyvos jinai nerodanti; nėra to aktyvumo ir nėra to noro, užsidegimo; dažnai į ekskursijas nevažiuoja; dažnai atsisako dalyvauti vien dėl finansinių problemų; vaidmuo jos yra atitinkamai tiek, kiek jinai geba, jeigu kokia viktorina, tai jinai lieka žiūrove ten; jokio pomėgio, nieko nėra.</i>

Mokytojų pateiktoje psichosocialinėje charakteristikoje, skirtingai nei vaikų ir tėvų, yra daugiau teiginių tarpasmeninių santykių kategorijoje apie draugiškus santykius klasėje. Mokytojai labiau atskleidžia vaikų tarpusavio santykius klasėje ir bendravimo charakteristikas, matyt, dėl to, kad gali dažniau vaikus stebėti klasėje bendraujančius su bendraklasiais, turi patirties atskleisti ir įvertinti jų santykius ir elgesį. Aktyvų dalyvavimą klasės ar mokyklos gyvenime apibūdina teiginiais apie norą dalyvauti ir dalyvavimą renginiuose. Nors pagal visas mokytojų pateiktas charakteristikas dominuoja pozityvūs teiginiai, tačiau mokytojai, labiau nei mokiniai ir jų tėvai, linę kritiškiau vertinti mokinių elgesio ir savirealizacijos charakteristikas: apie 40 proc. nurodytų šių mokinių charakteristikų iliustruoja elgesį / savybes, trukdančius bendrauti, ir tiek pat – savirealizacijos sunkumus.

Specialistai (specialieji pedagogai, logopedai, psychologai, socialiniai pedagogai) pateikė daugiau pozityvių teiginių pagal visas vaiko charakteristikas (žr. 5 lentelę). Tačiau jie, kaip ir mokytojai, kritiškiau vertina mokinių elgesį ir savirealizaciją: trečdalį nurodytų teiginių sudaro charakteristikos, iliustruojančios elgesį / savybes, trukdančius bendrauti; beveik pusė teiginių apie savirealizaciją iliustruoja mokinių savirealizacijos ir saviraiškos sunkumus.

5 lentelė

Specialistų interviu rezultatai

Kategorijos	Subkategorijos	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Savi-jauta	Teigiami išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu	139	<i>Aš niekada nepastebėjau, kad kompleksuotų, drąsiai sako; ji jaučiasi gerai, drąsiai; jįsai nesakydavo, kad į mokyklą nenori eiti.</i>
	Neigiami išgyvenimai, susiję su mokyklos lankymu	58	<i>Pykstasi tarpusavyje, nesutaria; iš mokytojos pusės spaudimas yra, rėkimas, barimas; dažnai matydavau verkiantį; atsiranda baimės, nenoras eiti į klasę.</i>
Tarpasmeniniai santykiai	Turi draugų klasėje	113	<i>Bendrauja, niekas jo neatstumia; nėra tokių, kad pasišaipytų ar dar kažką; turi draugų klasėje; su mergaitėm bendrauja, žaidžia; negirdėjau incidentų.</i>
	Neturi draugų klasėje	35	<i>Konkrečiai vieno draugo tikrai neturi; klasėj neturi draugų; toks vienišius.</i>
	Palaikomas bendraklasių	65	<i>Gali dirbti grupėje ir lyderiauti grupėje; tylus tas pritarimas jai būna; teko matyti – paaiškino.</i>

5 lentelė tęsinys

Tarpasmeniniai santykiai	Nepalaikomas bendraklasių	19	<i>Ją retai palaiko; dažnai ant jos ir pyksta; dažniausiai iš jo šaiposi.</i>
	Elgesys / savybės, padedantys bendrauti	163	<i>Draugiškas, nuoširdus vaikas; jeigu neturi ko, duoda rašiklį ar ką; drąsus, bendraujantis, nekonfliktiškas.</i>
	Elgesys / savybės, trukdantys bendrauti	91	<i>Pasityčiot iš kito; nemokėjo dalintis, nemokėjo žaisti; jisai yra mikčiojantis, tai jisai kuo mažiau šnekės.</i>
Savi-realizacija	Aktyvus dalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime	188	<i>Budi ir nori budėti; bendruose renginiuose dalyvauja; jisai dalyvavo su klase, pirmas net atėjo, kad nepavėluotų; labai įsitraukęs į sportinę veiklą; tai labai giria, labai patenkinta va būtent juo (trenerė).</i>
	Nedalyvavimas klasės ar mokyklos gyvenime	169	<i>Menkai iniciatyvus, jį reikia įtraukti į veiklą; jis išeis, jam nereikia; nepasakyčiau, kad nori; tiesiog kantrybės neužtenka išbūti joje ir veikti joje; kai kokie tai įvykiai jį suerzina ir jisai meta ir išeina.</i>

Sociometrinio tyrimo rezultatai

Nustatyta, kad 14 (42 proc.) mokymosi sutrikimų turinčių mokinių pateko į klasėje mėgstamų mokinių grupę, vienas mokinytas tapo priimtuuju, daugiau nei pusė – 17 (52 proc.) mokymosi sutrikimų turinčių mokinių buvo nemėgstami, bet priimti, vienas pateko į atstumtųjų grupę.

Teigiamų ir neigiamų pasirinkimų argumentai padeda atskleisti klasės mokinių vertybes, bendrą kultūrą, priimant sprendimus dėl bendravimo su mokymosi sutrikimų turinčiu mokiniu. Klasės mokinių pasirinkimo argumentai atskleidžia, kokie charakterio bruožai lemia teigiamus pasirinkimus, kokie – neigiamus. Dominuojantis mėgstamų mokinių teigiamų pasirinkimų argumentas mokymosi ir laisvalaikio srityje – draugiškumas, gerumas, draugiški santykiai (žr. 6 lentelę). Svarbu paminėti, kad bendraklasiai supranta šių mokinių mokymosi sunkumus ir pagalbos poreikį: net 23 atvejais tai lėmė teigiamus pasirinkimus (nemoka / nesupranta – 10 atvejų ir sunkiai sekasi mokyti – 13 atvejų). Dažnas neigiamų pasirinkimų argumentas tiek mokymosi, tiek laisvalaikio srityje – netinkamas, nedraugiškas elgesys. Mokymosi srityje nenorima bendrauti ir dėl menkesnių pasiekimų (nemoka, nesupranta), tačiau bendraklasiams svarbesni yra socialiniai įgūdžiai.

6 lentelė

Bendraklasių nurodomi mėgstamų mokinių pasirinkimų argumentai

Sritis	Teigiamų pasirinkimų argumentai (skaičius)	Neigiamų pasirinkimų argumentai (skaičius)
Mokymosi	Draugas, draugiškas (35) Sunkiai sekasi mokytis, nemoka, nesupranta (23) Geras (13) Padeda (10) Linksmas (8)	Mušasi (5) Nemoka ar nesupranta (5) Nepatinka (4) Prasivardžiuoja (3) Nepadeda (2) Nesistengia (2) Nusižiūri (2) Nenori, nepriima pagalbos (2)
Laisvalaikio	Draugas, draugiškas (33) Linksmas, smagus (22) Geras (8)	Netinkamai elgtūsi (5) Nepatinka (5) Nebendrauju, nedraugas (4) Mušasi, prasivardžiuoja (5) Nebendrautų (3)
Paslapties	Neišduoda (12)	Išduos (5) Išpasakos, neišsaugos (5) Nepasitikiu, nepatikimas (4)

Nemėgstamų, bet priimtų mokinių teigiamų pasirinkimų argumentas mokymosi srityje dažniausiai yra jų mokymosi sunkumai ir bendraklasių supratimas apie pagalbos poreikį, draugiškas bendravimas ir ryšiai (žr. 7 lentelę). Laisvalaikio srityje renkantis svarbu bendravimas, draugiškumas. Neigiamus šių vaikų pasirinkimus tiek mokymosi, tiek laisvalaikio srityse bendraklasiai dažniausiai argumentavo emociniu nesuderinamumu (*nepatinka, negeras, nebendrauju*), netinkamu jų elgesiu (*trukdo, mušasi, užsiima kita veikla*), mokymosi sunkumais ir menkesniais mokymosi pasiekimais (*nemoka, blogai mokosi, nesupranta, negalvoja* ir kt.), pastangų stoka (*nesistengia, nedaro, nusižiūri*). Galima manyti, kad pastarosios dvi neigiamų pasirinkimų teiginių grupės (menki mokymosi pasiekimai ir mokymosi sunkumai bei pastangų stoka) bendraklasių gali būti perimtos iš pedagogų vertinimų, kuriuos mokiniai nuolat girdi apie klasėje besimokančius mokinius, turinčius mokymosi sutrikimų.

Bendraklasių nurodomi nemėgstamų, bet priimtų mokinių pasirinkimų argumentai

Sritis	Teigiamų pasirinkimų argumentai (skaičius)	Neigiamų pasirinkimų argumentai (skaičius)
Mokymosi	Sunkiau mokosi, nemoka (22) Draugas, draugiškas (18) Reikia pagalbos, įprasta padėti (7) Padeda (5) Geras (4)	Nepatinka (47) Trukdo (45) Nesistengia, nedaro (44) Nemoka, blogai mokosi (38) Mušasi (30) Nusižiūri, nusirašo (22) Negeras, blogas (16) Nebendrauju, ne draugas, nesutariu (15) Nedraugiškas (elgesys) (14) Nepadeda (10) Per pamokas užsiima kita veikla (9) Nesupranta, negalvoja (8)
Laisvalaikio	Draugas, draugiškas (10) Bendrauju, sutariam (4) Geras (3) Vaišingas (2)	Nepatinka (71) Ne draugas, nebendraujam, nesutariu (65) Skirtingi interesai (36) Agresyvus elgesys (28) Netinkamai elgtūsi, nedrausmingas (24) Nelinksmas (19) Negeras, blogas (17) Nedraugiškas elgesys (16) Nebendrauja, nemoka bendrauti (9) Nesirūpina savimi, netvarkingas (7)
Paslapties	Draugas (3)	Neišsaugotų (34) Išduotų, pasakytų (32) Nepasitikiu, nepatikimas (11) Nepatinka (7)

Išvados

1. Mokinio, turinčio mokymosi sutrikimą, psichosocialinis portretas (pagal savijautą, savirealizaciją ir tarpasmeninių santykių kokybę) yra nevienareikšmis, jame dera ir pozityvios, ir negatyvios charakteristikos. Tiek patys mokiniai, tiek kiti ugdymo proceso dalyviai (mokytojai, specialistai, tėvai) žymiai dažniau nurodo pozityvias charakteristikas (asmenines, bendravimo, savirealizacijos ir kt.). Tai paneigia ankstesnių tyrimų išvadas, kad apibūdinant specialiųjų ugdymosi poreikių turintį (taip pat ir mokymosi sutrikimų turintį) mokinių dominuoja neigiamos charakteristikos, įtvirtinančios „visokeriškai nesėkmingo“ vaiko įvaizdį.

2. Sociometrinio tyrimu nustatytas pakankamai aukštas mokymosi sutrikimų turinčių mokinių statusas klasėje: keturi iš dešimties patenka į mėgstamų mokinių grupę, daugiau nei pusė nėra mėgstami, bet priimami. Teigiami ir neigiami bendraklasių pasirinkimai labiausiai siejasi su mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, asmeninėmis savybėmis ir priimtiniu ar nepriimtiniu jų elgesiu. Mėgstamų mokinių statusą turinčiuosius bendraklasiai dažniausiai rinkosi dėl jų teigiamų asmeninių savybių (draugiškumo, linksmumo, gerumo, polinkio padėti) ir dėl smagiai kartu leidžiamo laiko. Dažnas (antras pagal dažnumą) mėgstamų ar priimtų mokinių teigiamų pasirinkimų argumentas buvo mokymosi sutrikimų turinčių mokinių mokymosi sunkumai ir bendraklasių supratimas apie pagalbos jiems poreikį. Tai liudija jautrią ir palankią vaikui psichologinę aplinką, bendraklasių empatiškumą ir egzistuojančius (nors dar nedominuojančius) tarpusavio santykius, grįstus tolerancija ir atidumu kitoniškumui. Ir mėgstamų, ir priimtųjų statusą gavusių mokymosi sutrikimų turinčių mokinių dažniausi bendraklasių nurodomi neigiamų pasirinkimų argumentai – psichologinis (emocinis) nesuderinamumas, netinkamas šių mokinių elgesys, jų patiriami mokymosi sunkumai ir menkesni mokymosi pasiekimai bei pastangų stoka.
3. Interviu turinio analizė atskleidė veiksnius, lemiančius mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, gerą savijautą, saviraišką ir tarpasmeninius santykius: mokinių požiūriu tai yra draugiški santykiai klasėje, savo stiprybių mokantis pažinimas, geranoriška klasės draugų parama ir pagalba, sėkmė ir įvertinimas ne mokymosi veikloje; tėvų požiūriu tai yra draugiški santykiai klasėje, vaiko palaikymas, galimybė vaikui dalyvauti klasės ar mokyklos renginiuose, būrelių lankymas; mokytojai akcentuoja pozityvius veiksnius: gerą mokyklos lankymą, norą lankyti mokyklą, draugišką bendravimą su klasės draugais, norą atlikti skirtas užduotis, gebėjimą susikaupti, mokėjimą tvardyti susidūrus su nesėkme, norą dalyvauti ir dalyvavimą klasės ar mokyklos renginiuose; specialistai mini pozityvius vaiko ugdymosi psichologinius psychosocialinius veiksnius: vaiko pasitikėjimą savimi, mokinių palaikančius bendraklasius, šiltą ir palaikančią mokytojo santykį su vaiku, galimybę vaikui realizuoti savo pomėgius užklasinėje veikloje.
4. Probleminės sritys, išryškėjusios per interviu dalyvių apibūdintus neigiamus psichologinius veiksnius, keliančius mokiniui ir jo ugdytojams diskomfortą, siejasi su gana dažniais neigiamais emociniais vaiko išgyvenimais, susijusiais su mokykla (nepalankūs santykiai su bendraklasiais ir mokytojais, patiriami mokymosi sunkumai, palaikymo ir pagalbos vaikui stoka), mokinio elgesio charakteristikomis, trukdančiomis bendrauti, ir ypač su nepakankama savirealizacija ir saviraiškos stoka (menku įsitraukimu į bendras klasės ar mokyklos veiklas). Tai liudija poreikį kurti mokykloje aplinkas ir sąlygas, leidžiančias mokymosi sutrikimų turinčiam mokiniui geriau save realizuoti ne tik mokomojoje veikloje, bet ypač užklasinėje ir užmokykli-

nėje veiklose, skatinti mokinių jose dalyvauti, padėti atrasti ir realizuoti tam tinkamus jo gebėjimus, palaikyti mokinių ir demonstruoti pasitikėjimą juo.

Literatūra

- Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2013). Meeting Childrens Special Educational Needs In School. A Lithuanian Case. *Society , Integration, Education, II*, 113–125.
- Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). *Specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas: Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2007). Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis: *Tyrimo ataskaita* [žiūrėta 2017-02-20]. Prieiga internete: http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/SMM_ATASKAITA_pagalbos%20lygis2007.pdf
- Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Kairienė, D. (2011). Mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas inkliuzinio ugdymo kontekste. *Specialusis ugdymas, 1 (24)*, 75–90.
- Ališauskas, A., Dikidži, A., Gerulaitis, D. (2005). Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų poreikių turinčio vaiko socialinė psichologinė charakteristika. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas*. Mokslinės konferencijos *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose* medžiaga, p. 5–7. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Ališauskas, A., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). Inkliuzinis ir specialusis ugdymas tėvų požiūriu. *Specialusis ugdymas, 2 (25)*, 113–127.
- Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Šapelytė, O., Miltenienė, L., Melienė, R., Gerulaitis, D. (2009). Specialiosios pedagoginės pagalbos poreikis ir tenkinimo lygis ugdymo proceso dalyvių vertinimu. *Specialusis ugdymas, 1 (20)*, 119–130.
- Gudonis, V., Ališauskas, A., Rusteika, M. (2011). Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo lavinimo mokyklose: mokinių ir mokytojų požiūris. *Pedagogika, 101*, 91–97.
- Ališauskas, A., Gerulaitis, D., Miltenienė, L. (2011). Ugdymo modelių, tenkinant mokinių specialiuosius poreikius, realizavimas Lietuvoje. *Specialusis ugdymas, 1 (24)*, 105–116.
- Backenson, E. M., Holland, S. C., Kubas, H. A., Fitzner, K. R., Wilcox, G., Carmichael, J. A. et. al. (2015). Psychosocial and Adaptive deficits Associated With Learning Disability Subtypes. *Journal of Learning Disabilities, 48 (5)*, 511–522.

- Bakšienė, A. (2014). Mokymosi sutrikimų turinčių vaikų savęs reprezentacijos. *Jaunujų mokslininkų psichologų darbai*, 3 [žiūrėta 2017-08-29]. Prieiga internete, online: www.jmpk.fsf.vu.lt
- Barkauskienė, R., Skerytė-Kazlauskienė, M. (2010). Mokymosi negalę turinčių paauglių savęs vertinimas ir suvokta socialinė parama. *Psichologija*, 41, 33–49.
- Idan, O., Margalit, M. (2014). Socioemotional Self- Perceptions, Family Climate, and Hopeful Thinking Among Students with Learning Disabilities and Typically Achieving Students from the Same Classes. *Journal of Learning Disabilities*, 47 (2), 136–152.
- Fletcher, J. M. (2012). Classification and identification of Learning Disabilities. Butler, D., Wong, B. (Eds.). *Learning about learning disabilities* (pp. 1–26). USA.
- Galvydytė, J., Ališauskas, A. (2016). Mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, edukacinė charakteristika. *Specialusis ugdymas*, 1 (34), 51–71.
- Hen, M., Goroshit, M. (2014). Academic Procrastination, Emotional Intelligence, Academic Self-Efficacy, and GPA. *Journal of Learning Disabilities*, 47 (2), 116–124.
- Kaffemaniė, I., Ivoškutė, J. (2005). Moksleivių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, mokyklinio nerimo poveikis mokymosi motyvacijai. *Specialusis ugdymas*, 2 (5), 55–67.
- Kavale, K. A., Forness, S. R. (1996). Social Skills Deficits and Learning Disabilities: A Meta-Analysis. *Journal of Learning Disabilities*, 29 (3), 226–237.
- Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Daktaro disertacija.
- Miltenienė, L. (2004). Socialinių tinklų kūrimas edukacinėje aplinkoje: tėvų vaidmuo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. *Socialinis darbas*, 3 (2), 106–113.
- Miltenienė, L., Mauricienė, D. (2010). Komandinio darbo struktūra ir kryptingumas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2 (23), 116–126.
- Miltenienė, L., Melienė, R., Kairienė, D. (2013). Specialistų kompetencija dirbti su mokiniais, turinčiais specifinių mokymosi sutrikimų. *Specialusis ugdymas*, 1 (28), 73–84.
- Morrison, G. M., Cosden, M. A. (1997). *Risk, Resilience, And Adjustment Of Individuals With Learning Disabilities* [žiūrėta 2017-08-12]. Prieiga internete: www.ldonline.org/article/6174/

- Nelson, J. M., Harwood, H. (2011). Learning Disabilities and Anxiety: A Meta – Analysis. *Journal of Learning Disabilities*, 44(1), 3–17.
- Scanlon, D. (2013). Specific learning Disability and Its Newest Definition: Which Is Comprehensive? and Which Is Insufficient? *Journal of Learning Disabilities*, 46 (1), 26–33.
- Skerytė-Kazlauskienė, M., Barkauskienė, R., Povilaitis, R. (2012). Paauglių, turinčių mokymosi sutrikimų, savęs vertinimas: ar svarbi patyčių patirtis. *Tiltai*, 3, 99–109.
- Skerytė-Kazlauskienė, M. (2013). *Mokymosi sutrikimų turinčių paauglių emociniai sunkumai ir jų kaita: individualūs ir tarpasmeniniai veiksniai*. Daktaro disertacija.
- Waber, D. P. (2010). *Rethinking learning disabilities: understanding children who struggle in school*. USA.
- Wong, B., Graham, L., Hoskyn, M., Berman, J. (2004). *The ABC's of Learning disabilities*. USA.
- Wu, S. S., Willcutt, E. G., Escovar, E. et al. Mathematics Achievement and Anxiety and Their Relation to Internalizing and Externalizing Behaviors (2014). *Journal of Learning Disabilities*, 47 (6), 503–514.

MOKINIŲ, TURINČIŲ MOKYMO SI SUTRIKIMŲ, PSICHOSOCIALINĖ CHARAKTERISTIKA

Algirdas Ališauskas, Jelena Galvydytė

Santrauka

Straipsnyje pateikiama mokymosi sutrikimų turinčių mokinių psichosocialinė charakteristika. Taikyti kokybiniai duomenų rinkimo ir apdorojimo (interviu ir interviu turinio analizė) ir kiekybiniai (sociometrinis tyrimas) metodai. Išskirtos ir apibūdintos pozityvios ir negatyvios mokymosi sutrikimų turinčio mokinio psichosocialinės (emocinio pasitenkinimo / savijautos, saviraiškos bei tarpasmeninių santykių) charakteristikos. Išanalizuotas mokinių, turinčių mokymosi sutrikimą, socialinis statusas klasėje, atskleisti bendraklasių pasirinkimo argumentai.

Mokinio, turinčio mokymosi sutrikimą, psichosocialinis portretas (pagal savijautą, savirealizaciją ir tarpasmeninių santykių kokybę) nevienareikšmis,

jame dera ir pozityvios, ir negatyvios charakteristikos. Nustatytas pakankamai aukštas mokymosi sutrikimų turinčių mokinių statusas klasėje. Teigiami ir neigiami bendraklasių pasirinkimai labiausiai siejasi su mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, asmeninėmis savybėmis ir priimtiniu ar nepriimtiniu jų elgesiu. Interviu turinio analizė leido atskleisti veiksnius, lemiančius mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, gerą savijautą, saviraišką bei tarpasmeninius santykius: mokinių požiūriu tai yra draugiški santykiai klasėje, savo stiprybių mokantis pažinimas, geranoriška klasės draugų parama ir pagalba, sėkmė ir įvertinimas ne mokymosi veikloje; tėvų požiūriu tai yra draugiški santykiai klasėje, vaiko palaikymas, galimybė vaikui dalyvauti klasės ir mokyklos renginiuose, būrelių lankymas; mokytojai akcentavo pozityvius veiksnius: noras lankyti mokyklą, draugiškas bendravimas su klasės draugais, noras atlikti skirtas užduotis, mokėjimas tvardyti susidūrus su nesėkme, noras dalyvauti ir dalyvavimas klasės ar mokyklos renginiuose; specialistai minėjo pozityvius vaiko ugdymosi psichosocialinius veiksnius: vaiko pasitikėjimą savimi, bendraklasių palaikymą, šiltą ir palaikantį mokytojo santykį su vaiku, galimybę vaikui realizuoti savo pomėgius užklasinėje veikloje. Probleminės sritys, išryškėjusios per interviu dalyvių apibūdintus neigiamus psichosocialinius veiksnius, keliančius mokiniui ir jo ugdytojams diskomfortą, siejasi su dažnais neigiamais emociniais vaiko išgyvenimais, susijusiais su mokykla (nepalankūs santykiai su bendraklasiais ir mokytojais, patiriami mokymosi sunkumai, palaikymo ir pagalbos vaikui stoka), mokinio elgesio charakteristikomis, trukdančiomis bendrauti, ir ypač – nepakankama savirealizacija ir saviraiškos stoka (menkas įsitraukimas į bendras klasės ar mokyklos veiklas).

PSYCHOSOCIAL CHARACTERISTIC OF STUDENTS WITH LEARNING DISABILITIES

Algirdas Alisauskas
Siauliai University, Lithuania

Jelena Galvydyte
Jonava District Municipal Educational Psychological Service, Lithuania

Annotation

The article describes the psychosocial characteristics of students with learning disabilities. Qualitative data collection and processing (interview and interview content analysis) and quantitative (socio-metric research) methods have been applied. Positive and negative psychosocial (emotional self-satisfaction/feeling, self-actualisation and self-expression and inter- personal relations) characteristics of a student with learning disabilities have been distinguished and defined. The social status of these students has been ascertained within the class and the motives of the classmates in their choices have been revealed.

A psychosocial portrait (according to feeling well, self- actualisation, and the quality of interpersonal relationship) of a student with learning disabilities is ambiguous, reconciling both positive and negative characteristics. In the class, a relatively high status of students with learning disabilities has been identified. Positive and negative classmate's choices mostly related to personal qualities and acceptable or unacceptable behaviour of the students with learning disabilities. An analysis of interview content revealed the factors determining self-esteem, self-expression, and interpersonal relationships of students with learning disabilities.

Keywords: *learning disabilities, psychosocial characteristics.*

Introduction

In the description of the procedure for identifying groups of pupils with special educational needs and the division of their special educational needs into the levels¹, the learning disabilities are divided into general, specific, and non-verbal learning disabilities. General learning disabilities are described as a group of disorders that manifest themselves as backwardness in learning

---

¹ Order of the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania, the Minister of Health of the Republic of Lithuania, and the Minister of Social Security and Labour of 13th July, 2011 order No. V-1265 / V-685 / A1-317 "On the Approval of the Description of the Procedure for the Identification of Groups of Children with Special Educational Needs and the Division of Their Special Educational Needs into Levels".

outcomes of two or more subjects. This lagging behind is likely when a person's intellectual abilities are low. Students with general learning disabilities are characterised as having various learning difficulties and can also have such related disorders as attention deficit, be lacking in activity and emotions, and similar. The formation of these students' abilities, especially verbal ones, is slow and often relates to several years below the child's chronological age.

Specific learning disabilities are evidenced in slower learning, writing, or mathematical achievements than would usually be expected according to their intellectual abilities (when IQ is 80 or higher) and education appropriate to the child's age. Due to a disorder or undeveloped separate cognitive processes, learning achievements do not correspond to general achievements and competences. Non-verbal learning disabilities are displays in a lack of efferent skills, difficulties in dealing with non-verbal tasks, as well as the processing of visual spatial information. Non-verbal learning disabilities are characterised by learning difficulties (difficulties in writing, counting, and running abstract concepts while performing tasks, but reading skills are usually level with peers) There will be a lack of motor skills, difficulties in processing visual information, communication difficulties (failure to understand non-verbal communication, difficulties in adapting to new situations and a lack of social skills). Students with non-verbal learning disabilities are characterised by their average or higher than average verbal abilities and significantly higher verbal than non-verbal IQs.

In the last decade, Lithuania has given attention to studies estimating ways of meeting the special educational needs of children learning in general education classes (Alisauskas., Alisauskiene. & Milteniene., 2013; Alisauskas, Alisauskiene, Gerulaitis, Kaffemaniene, Meliene, & Milteniene, 2011; Alisauskas, Alisauskiene, & Kairiene, 2011; Alisauskas, Kaffemaniene, Meliene, & Milteniene, 2011; Ališsauskas, Alisauskienė, Gerulaitis, Meliene, Milteniene, & Sapelyte, 2007; Milteniene & Mauriciene, 2010; Alisauskiene, Alisauskas, Sapelyte, Milteniene, Meliene, & Gerulaitis, 2009; Alisauskas, Gerulaitis, & Milteniene, 2011; Gudonis, Alisauskas, & Rusteika, 2011 and etc.). In previous studies, it was found that the negative image of pupils with special educational needs dominates, the characteristics of the disadvantaged child with learning disabilities prevail, which increases the child's psychological discomfort and school exclusion (Alisauskas, Dikidzi, & Gerulaitis, 2005; Kaffemaniene & Ivoskute, 2005; Milteniene, 2004; 2005).

Few studies in Lithuania analyse the educational and psychosocial factors of learners with learning disabilities, although this area is particularly relevant. The relevance of the problem is evidenced by the fact that students with learning disabilities account for one third of all pupils with special educational needs

who study in general classes in Lithuanian schools. In the 2015-2016 academic year, 33.4% of all pupils with special educational needs who attended general classes in Lithuanian schools had learning disabilities: 8.1% general, 8.5 percent specific, 0.3% non-verbal learning disabilities, and 16.5% complex disorders, including learning disabilities. The nature and causes of learning difficulties of students with learning disabilities (general, specific or non-verbal) are different. However, the fact is that they are revealed in the educational process when the child begins to study. It is difficult to recognise these disorders before beginning school, as obvious thinking or adaptive behaviour disorders are not common among the children with learning disabilities. As a result, these disorders can be called unexpected (Fletcher, 2012). According to Waber (2010), etc., an effectively operating school-based student assistance system helps a learner with learning disabilities to achieve educational progress.

It has been argued that students with learning disabilities can learn more than we anticipate according to their potential, if we take into account their individual pace, attention, and other characteristics whilst teaching them. The educational characteristics which help and hinder their successful development have been analysed (Galvydyte & Alisauskas, 2016, etc.). The emphasis is on the ability to adequately meet the special educational needs of these students. Emphasis is placed on the development of a supportive learning environment and the flexible organisation of the educational process for their success (Scanlon, 2013; Wong, Graham et al., 2004; Morrison & Cosden, 1997; Waber, 2010, etc.). At school, a tolerant attitude towards students' differences, an ability to change internal policies and practices to be more flexible, and cooperation in decision-making are important for the success of inclusive practice (Alisauskas et al., 2011). Specialists positively value their knowledge and readiness to recognise and meet the individual learning needs of pupils, parental education and consulting are recognised as the areas for improvement (Milteniene, Meliene, & Kairiene, 2013).

In studies about learning disabilities and other disabilities, the reasons for learning difficulties (reading, writing, computing) and the problem of overcoming them have been dominant. Neuropsychological and cognitive aspects of this disorder have been analysed as well as cognitive and metacognitive learning strategies. There are fewer studies analysing the psychological and social characteristics of such students (Baksiene, 2014; Idan & Margalit, 2014, etc.). It is stated, that the majority of pupils with learning disabilities are characterised by lower self-satisfaction and lower social skills (Barkauskiene & Skeryte-Kazlauskienė, 2010; Skeryte-Kazlauskienė, Barkauskiene, & Povilaitis, 2012; Kavale & Forness, 1996, etc.) It is further stated that students with learning disabilities are characterised, not only by the disadvantages of academic achievements and basic psychological processes, but also by emotional and

behavioural problems (Wu, Willcutt, Escovar, et al. 2014; Fitzer, Wilcox, Carmichael et al., 2015, etc.). Researchers point to a higher degree of stress and anxiety experienced by these students (Nelson & Harwood, 2011; Hen & Goroshit, 2014, and others). The emotional difficulties, their expression, change and their interactions with the individual and interpersonal factors of students with learning disabilities have been analysed. The emotional and social difficulties, typical of the development of adolescents with learning disabilities in particular periods and the ways they change have been revealed (Skeryte-Kazlauskiene, 2013, etc.).

The analysis of psychosocial learning factors of students with learning disabilities is of particular relevance because this group of students accounts for one third of all pupils with SEN who study in general classes. It is probable that the search for favourable educational resources is related to the psychosocial factors of education in this particular group of pupils, whose learning and psychological difficulties are evident in the context and process of learning. Therefore, their analysis is important in order to improve the quality of their education and self-realisation. (Editor's note.. It is possible to use the term 'self-actualisation' here if the authors agree. The article analyses psychosocial factors helping or hindering the students with learning disabilities from the perspective of different educational participants.

The aim of the research has been to reveal the psychosocial (self-confidence, interpersonal relationships, self-actualisation characteristics of students with learning disabilities. **Problematic issues:** What are the psychological and communication characteristics of children with learning disabilities that hinder or help them to be educated successfully? How are these students treated by their peers and what are the characteristics determining favourable and unfavourable choices?

The objectives of the research:

1. To ascertain and describe positive and negative psychosocial (emotional, selfactualisation, self-confidence/satisfaction, self-expression, and interpersonal relationships) characteristics of the student with learning disabilities
2. To distinguish the social status of children with learning disabilities in the class and reveal classmates' motives for their choices.

The participants of the research, methodology, and methods

Qualitative data collection and processing (interview and interview content analysis) and quantitative (socio-metric research) methods have been used in the research.

In order to reveal the child's psychosocial characteristics, interview and interview content analysis have been used. Anonymity has been guaranteed to 91 individuals. In pursuance of a versatile research target estimation, both help-providers and recipients have been selected to participate in the research. For purposeful sampling according to their age (1st-5th year students), disorder (learning disabilities) and their education location (X district school) 33 students, 23 parents, 22 teachers, and 13 education assistance specialists (special educators, speech therapists, and social educators) have been selected. Semi-structured interviews have been applied. Question content for children and adults were essentially identical. However, taking into account persons' age and experience the formulations of questions slightly differed. Interview questions about a child's self-satisfaction, interpersonal relationships, self-expression and self-actualisation opportunities in the class/ at school were included in the questionnaire. A computerised recording system was used for audio interview recording. Data was processed applying interview content analysis. Based on the literary sources and empirical material obtained, categories (3) and sub-categories (10) reflecting objectives and tasks were identified.

Three hundred and twenty 2nd-5th year students, 33 of whom have learning disabilities and 287 had not, participated in socio-metric class research. This aimed to ascertain the status and factors of choices for students with learning disabilities. The research about student's status in the classes where students with learning disabilities are educated has been accomplished. A socio-metric research survey has been completed. Some participants received assistance from the teacher-assistant or the teacher in order to read questions and record the answers. Socio-metric research questions were chosen according to the evaluation criteria: learning, free time, secret. Ten questions were asked where students had to choose from one to three classmates with whom they would gladly participate in an activity and other students (from one to three) who would not be chosen for activities: in the area of learning (Whom would you like/ dislike to sit with at a desk? Why? The teacher asks you to help the classmate with a task. Whom would you help/ not help? Why? You have to perform a task together with a classmate. Whom would you choose/ not choose? Why?). in the area of free time (Which student would you like to/ not like to be with all day after school? Why? Which classmate would you invite/ not invite to your birthday? Why? Which classmate would you take/ not take to an uninhabited island? Why?). In the area of secrets (Whom in the class would you tell/ not tell your secret? Why?). Classmates have been asked to explain briefly the motives for their choices. They write the chosen names and briefly indicate why they choose them. According to the number of choices, the status of students has been revealed, the categories distinguished- leaders or stars, beloved, accepted, unloved, but accepted, isolated.

The results and consideration of the research

Interview results

With reference to the research material obtained, three categories reflecting the research aim and objectives have been identified: the self-satisfaction/confidence of the student, self-actualisation, and interpersonal relationships. These three categories are comprised of 10 sub-categories revealing the positive and negative psychosocial educational factors of the children (table 1). The analysis was conducted according to the categories and sub-categories and interview statements of the members (schoolchildren, their parents, teachers, and education assistance professionals). The number of the statements has been recorded and the congruencies and differences of the education members' positions have been analysed.

Table 1

Categories and Sub-categories of Psychosocial Characteristics

Categories	Sub-categories
Self-satisfaction	Positive experiences concerning the attendance of school
	Negative experiences concerning attendance of school
Interpersonal relationship	Has got friends at school
	Hasn't got any friends at school
	Supported by classmates
	Not supported by classmates
	Behaviour/features helping to communicate
Behaviour/features hindering communication	
Self-actualisation	Active participation in class/ school life
	Abstention from class school life

The content of the interview with students having learning disabilities has been shown in table 2.

Table 2

Student's interview results

Categories	Sub-categories	Number of statements	Example of statements (language uncorrected)
Self-satisfaction	Positive experiences about school attendance	136	<i>All are friendly in the class; it's fun; It's good. You can play with friends.</i>
	Negative experiences about school attendance	50	<i>Don't like to go, want to sleep; children shout at school, scream; sometimes during the lessons; don't like Mondays, too many Lithuanian lessons.</i>
Inter-personal relationship	Has got friends in the class	88	<i>Outside with friends we play "hide and seek" or "barley- break"; mostly talk with friends; have the best friend in the class.</i>
	Hasn't got friends in the class	3	<i>There are such children who do not speak to me; so more with me, so they could pal up; it's sad when there are no friends, nobody to be with.</i>
	Supported by the classmates	60	<i>Help me with Lithuanian when it's hard. Cheer me up when I'm sad; when somebody beats me (auth. they defend).</i>
	Unsupported by the classmates	3	<i>Usually do not help.</i>
	Behaviour/features helping to communicate	71	<i>Well, sometimes, if help is needed, with homework or so; I'm cheerful; help with the task when they don't hear; If they make me nervous, I don't do anything; (auth. keeps her temper).</i>
	Behaviour/features hindering communication	2	<i>Very fierce; I'm different, different nationality.</i>
Self-actualisation	Active participation in class/school life	218	<i>Responsible for different events, I'm the second assistant; I participate voluntarily as well; when they fight, well, I need to separate them; come spruced up; Maths- here I want to be the best; I attend groups of dance and square game; have a medal for aerobics fiesta; for "Brave, Strong, and Quick"</i>
	Abstention from class school life	92	<i>I wasn't here; don't want to sing; if the teacher tell, I do; I don't like when there are tasks; at the checkers contest (auth. wanted to participate, but wasn't invited); play alone with the computer, just hang out.</i>

Self-satisfaction and self-actualisation are mostly raised in the interview with students. Positive self-satisfaction characteristics dominate: positive experiences attending school, friendly relationship with peers, their support, active participation in class/school life of students with learning disabilities, self-expression opportunities and their realisation. There are three times more statements about positive, gleeful experiences about school attendance than statements about negative experiences. Children mention good moods, a desire to go to school, a friendly class, nice classmates, a nice teacher, and form master. While talking about negative experiences, children give information about unfriendly classmates and bullying. Children indicate the friends they have and the support they feel from them. Their statements about not having friends and a lack of support are eminently rare (6 out of 148 statements) and are considered to be exceptions. Self-realisation and self-expression opportunities are positively evaluated by the majority of interviewees. However, more than 40 per cent of statements illustrate self-realisation difficulties and a lack of involvement in the class/ school life.

The content analysis of the interview with parents has shown that parents, basically, approvingly estimated the psychosocial situation of the child and positive evaluations prevail (table 3).

Table 3

Parents' Interview Results

Categories	Sub-categories	Number of statements	Example of statements (language uncorrected)
Self-satisfaction	Positive experiences about school attendance	98	<i>Feels well; comes back in a good mood sometimes; wants to go, came satisfied; good relationship; fantastic.</i>
	Negative experiences about school attendance	33	<i>Sometimes at odds; a ninth-former bullies him, sometimes tenth-former, says something; learns, but is on a losing streak; one boy bullies; he cried (could not learn a poem).</i>
Inter-personal relationship	Has got friends in the class	49	<i>Has got friends, comes home after lessons, has got a circle of friends; communicates, goes on well with.</i>
	Hasn't got friends in the class	12	<i>Not all of the students, probably, but classmates accept him; more lonely; more with younger ones.</i>

Continued Table 3

Inter-personal relationship	Supported by the classmates	14	<i>Help each other during technology lessons; he said they help with homework; maybe, with the one they share the desk.</i>
	Unsupported by the classmates	7	<i>Tries to do everything himself; classmates do not stand up for; He doesn't ask, he's shy.</i>
	Behaviour/features helping to communicate	47	<i>He'll go, ask, do, help; he's very friendly; helpful really; will stand up for himself.</i>
	Behaviour/features hindering communication	33	<i>Stubborn, really; Very reserved and slow; very sensitive.</i>
Self-realization	Active participation in class/ school life	149	<i>For a good behaviour, because he tries to learn, two diplomas; participates a lot; attempts everywhere; drawing as well as participation, word fights, kangaroos, and sports competition medals.</i>
	Abstention from class school life	60	<i>Does not attend (groups); Lithuanian language is hard, so he does not participate, does not want; this subject always hinders him, time does not suit- the yellow buss does not go to our direction, we need to chime in with the public bus; says he will go (to the coterie), but he won't.</i>

Mostly parents submitted statements describing their children's self-satisfaction and self-actualisation, positive experiences while attending the school, and active participation in class/school life. In all cases, positive estimations dominate: there are three times more positive than negative experiences. Positive experiences of children have been illustrated by statements about expressing a desire to go to school, having a good form teacher and being in a good mood after school. Negative ones have been illustrated by an unwillingness to attend school, sneering at children at school, a child having a reserved personality, fears arisen, a dislike of a subject, laziness, conflicts with other children, bullying, sensitivity of the child, learning difficulties, and too much pressure from teachers. Parents connect active children's participation at class/school life with frequent participation and a willingness to participate in extra-curricular activities and awards received.

The analysis of the teacher's interview revealed a positive evaluation of the psychosocial characteristics of the children (table 4).

Table 4

The results of the teacher's interviews

Catego- ries	Sub-catego- ries	Num- ber of state- ments	Example of statements
Self-satis- faction	Positive expe- riences about school atten- dance	131	<i>Not bad attendance; really no complaints from mother about unwillingness of the child to go to school; no exclusion in the class, no deprivation, all friendly.</i>
	Negative expe- riences about school atten- dance	51	<i>Sometimes fall out; looks for opportunities not to come; does not feel any comfort; felt bad that studies did not go well.</i>
Interper- sonal re- lationship	Has got friends in the class	137	<i>Has got friends; never deprived, never left; he is not estranged; good at communicating.</i>
	Hasn't got friends in the class	41	<i>With the ones of similar destiny and, maybe, younger; there is no intensive communication; likes to be on the side, so nobody could touch him.</i>
	Supported by the classmates	102	<i>If needed, as for all the kids; more during these projects; lends felt-tips or glue.</i>
	Unsupported by the class- mates	27	<i>Does not sparkle with the willingness to help; oth- er also see, so exclude for that reason (comes un- tidy); when behaves wrongly, speaks rude, swears, then the class reaction is adverse.</i>
	Behaviour/ featur es helping to communicate	200	<i>Very quiet; a very polite child, has got a nice look; if someone needs, always helps.</i>
	Behaviour/ features hin- dering com- munication	125	<i>Is very vulnerable; cannot ask for help and accept it; behaves wrongly- is rude and impolite.</i>
Self-reali- zation	Active par- ticipation in class/ school life	277	<i>There was a Christmas event and he performed, even when it is hard for him to speak, but he can tell poems by heart and nobody laughs; they chose the duties by themselves, rose hands; the helpmate of the form teacher; plays football, goes to sports club, sport is the first place.</i>
	Abstention from class school life	186	<i>Does not show initiative; there is no such activity, passion; often does not go to excursions; mostly because of financial problems refuses to partici- pate; her role is according to her skills: if there is a quiz, she id only a spectator; no hobbies, nothing.</i>

In the psychosocial analysis given by the teachers, unlike children and their parents, there are more statements about friendly relationships in the class within the interpersonal relationship category. Teachers reveal more of the interpersonal relationships in the class and communication characteristics, probably, because of the possibility to watch children communicating with other classmates in the class and having more experience in detection and evaluation of their relationship and behaviour. They describe active participation in the class/school life with the help of statements about willingness to participate and participation in events. Although according to all the characteristics submitted, positive statements dominate. Teachers tend to evaluate students' behaviour and self-actualisation characteristics more critically than their parents: about 40 per cent of the characteristics of these students illustrate behaviour/features hindering communication and the same percentage- self-actualisation difficulties.

Professionals (special educators, speech therapists, psychologists, social educators) submitted more positive statements according to all the characteristics of the child (table 5). However, they, similarly to teachers, estimate children's behaviour and self-actualisation more critically; a third of all statements belong to characteristics illustrating behaviour/features hindering communication; approximately half of the statements about self-actualisation illustrate difficulties of self-actualisation and self-expression.

Table 5

Interview results of the professionals

Categories	Sub-categories	Number of statements	Example of statements
Self-satisfaction	Positive experiences about school attendance	139	<i>I have never noticed him to be shy, he is brave; she feels well, brave; he would not say that he does not want to go to school.</i>
	Negative experiences about school attendance	58	<i>They argue amongst themselves,, do not get well; there is a pressure from the teacher, shouting, scolding; I would often see him cry; some fears appear, unwillingness to go to school;</i>
Interpersonal relationship	Has got friends in the class	113	<i>Communicated, nobody excludes him; there is no one to sneer at him or something; has got friends in the class; communicates with girls in the class, plays; never heard of an incident.</i>
	Hasn't got friends in the class	35	<i>There is no particular single friend; no friends in the class; he is a loner.</i>

Continued Table 5

Interpersonal relationship	Supported by the classmates	65	<i>Can work in a group and lead there; the approval of hers is very silent; saw once-explained.</i>
	Unsupported by the classmates	19	<i>Rarely they support her; very often cross with her; is often sneered at.</i>
	Behaviour/features helping to communicate	163	<i>A friendly, ingenious child; if do not have anything, they give a pen or something; brave, communicative, not feuding.</i>
	Behaviour/features hindering communication	91	<i>Sneers at others, couldn't share or play; he's a stutterer so he would speak less.</i>
Self-realization	Active participation in class/ school life	188	<i>Is on watch and wants to be on watch; participates in general events; participated with the class, came first even, so he wouldn't be late; very much into sports activities; (the coach) is praising a lot, happy with her.</i>
	Abstention from class school life	169	<i>Lacks initiative, needs to be involved into activities; he will leave, he doesn't need; wouldn't say he wants; he lacks patience to be there and work there; some events annoy him and he leaves and goes out.</i>

Socio-metric research results

It is estimated, that 14 (42 per cent) of students with learning disabilities belong to a “beloved” group in the class, one student became “accepted”, more than half of the students with learning disabilities –17 (52 per cent) became unpopular, yet accepted, and one got into the group characterised as “estranged”.

Positive and negative choices in arguments help to reveal the values of the students in the class and general culture whilst making decisions about communicating with students with learning disabilities. The arguments about the choices of students in the class revealed which characteristic features determine positive choices and which negative. The dominating argument for positive choices of “beloved” children in the field of studying and entertainment is friendliness, kindness, and having a friendly relationship (table 6). Importantly, classmates understand the learning difficulties and need for helping such students. Twenty three cases were determined by positive choices (cannot/does not understand - 10 cases, and does not fare well - 13 cases). A frequent negative choice argument, in the fields of studying and entertainment,

is unacceptable and unfriendly behaviour. In the field of studying there is an unwillingness to communicate because of the inferior achievements of the child, (cannot/does not understand). However, social skills are more important for classmates.

Table 6

Arguments for choosing “beloved” classmates

Fields	Arguments/ number for positive choices	Arguments/ number for negative choices
Studying	Friend/ friendly/35 Does not succeed in studies, cannot/does not understand/23 Good/13 Helpful/10 Cheerful/8	Fights/5 Cannot/does not understand/5 Not liked/4 Calls names/3 Does not help/2 Does not make any effort/2 Copies/2 Does not want/ does not accept any help/2
Entertainment	Friend, friendly/ 33 Cheerful, funny/22 nice/ 8	Would behave unacceptably/ 5 Does not like/5 Does not communicate/ not a friend/ 4 Fights, calls names/ 5 Would not communicate/ 3
Secret	Does not betray/ 12	Would betray/ 5 Would tell, would not keep/ 5 Do not trust/ unreliable/ 4

The positive arguments for choosing unloved, but accepted students, in the field of studying are most often their learning difficulties and the understanding of classmates about the demand for help as well as friendly communication and cooperation (table 7). In the field of entertainment, communication and friendly features are important for choices. Negative choices of these children in the fields of studying and entertainment are usually the reason for emotional incompatibility (do not like, not good, do not communicate), unacceptable behaviour (bothers, fights, engages in different activities), learning difficulties and inferior learning achievements (cannot, studies bad, does not understand, does not think, etc.), lack of endeavour (does not put effort, does not do, copies). We can assume that the later 2 statements of negative choice groups (inferior learning achievements and learning difficulties and lack of endeavour) could be linked to teacher evaluations of the students with learning difficulties, being overheard by the students in the class.

Table 7

**Indicated arguments for choosing beloved/ accepted students by the
Classmates**

Fields	Arguments/ number for positive choices	Arguments/ number for negative choices
Studying	Harder to learn or cannot learn/ 22 Friend/ friendly/ 18 Needs help/it is usual to help/ 7 Helps/ 5 Good/ 4	Do not like /47 disturbs /45 does not put effort/does not do/ 44 bad learning/ 38 Fights 30 Copies/ cheats/ 22 Not good/ bad /16 Do not communicate/ not a friend/ do not get on well/ 15 Not friendly/ (behaviour) /14 Does not help /10 Engaged in other activities during lessons/ 9 Does not understand/ does not think/ 8
Entertainment	Friend/ friendly /10 Communicate/ get on well with/ 4 Good/ 3 Hospitable/ 2	Do not like/ 71 Not a friend/do not communicate/do not get on well/ 65 Different interests/ 36 Aggressive behaviour/ 28 Would behave unacceptably/ undisciplined/ 24 Not cheerful/ 19 Not good/ bad/ 17 Not friendly behaviour / 16 Does not communicate/ does not know how to communicate/ 9 Does not care for themselves/ untidy/ 7
Secret	Friend/ 3	Would not keep/ 34 Would betray, tell/ 32 Do not trust/ unreliable/ 11 Do not like/ 7

Conclusions

1. The psychosocial portrait of the child with learning disabilities (according to the quality of self- satisfaction, self- actualisation, and interpersonal relations) is ambiguous matching positive and negative characteristics. Students as well as educational participants (teachers, professionals,

parents) more often indicate positive characteristics (personal, communicational, self- actualisation and etc.). This negates the previous research conclusions, that negative characteristics, consolidating the term “overall unsuccessful” as a child image, dominate while describing a student with special educational needs (as well as learning difficulties).

2. Socio-metric research has revealed a relatively high status of students with learning disabilities in the class: four out of ten get into group of beloveds, more than a half are not beloved, but accepted. Positive and negative choices of classmates mostly related to personal features and acceptable or unacceptable behaviour of students with learning disabilities. Classmates mostly chose students with beloved status because of their positive personal features: friendliness, cheerfulness, tendency to help and spend a nice time together. Very frequent (second choice) arguments for positive choices of beloved or acceptable students has been learning difficulties of the students and the classmates’ understanding of demand for help of such students. This testifies to a sensitive and favourable psychological environment for the child, empathy, and existing (not dominating) interpersonal relationships based on tolerance and paying heed to otherness. The most frequent negative classmates’ choices of arguments for students with learning disabilities with beloved and accepted status- psychological/ emotional incompatibility, unacceptable behaviour of such students, their learning difficulties and inferior learning achievements as well as lack of endeavour.
3. The content analysis of the interview revealed factors determining self-satisfaction, self-expression, self-actualisation, and interpersonal relationships of students with learning disabilities. From the students’ point of view these are: friendly relationships in the class, recognition of their strengths, support and help from friends, success and appreciation in non-school activities. And from the parents’ point of view - friendly relationships in the class, the support of the child, opportunities for the child to participate in events and attendance in groups. Teachers stress positive factors as good school attendance, friendly communication with classmates, the desire to perform tasks, the ability to concentrate, the ability to exercise control when encountering a problem, a willingness to participate in the class/school events. The professionals stress is based on the positive educational psychological psychosocial factors of the child: the self-confidence of the child, supportive classmates, warm and supportive relationship of the teacher towards the child and opportunities for the child to participate in extra curricular activities.
4. Interview participants revealed the problematic fields of negative psychological factors that enhanced discomfort towards the students and

educators and related to school (unfavourable relationship with classmates and teachers, learning difficulties, the lack of support and help for the child), the characteristics of the student hindering communication and especially scarce self-actualisation and self-satisfaction (little involvement in class/school events). This certifies the demand to create environments and conditions for the better self-actualisation of students with learning disabilities not only in the learning activities, but especially in extra-curricular and non-school activities, motivate the student to participate in them and help to find out and actualise the skills by supporting the student and placing confidence in them.

References

- Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2013). Meeting Childrens Special Educational Needs In School. A Lithuanian Case. *Society , Integration, Education, II*, 113–125.
- Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). *Specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas: Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L., Šapelytė, O. (2007). Psichologinės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams lygis: *Tyrimo ataskaita* [žiūrėta 2017-02-20]. Prieiga internete: http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/SMM_ATASKAITA_pagalbos%20lygis2007.pdf
- Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Kairienė, D. (2011). Mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas inkliuzinio ugdymo kontekste. *Specialusis ugdymas, 1 (24)*, 75–90.
- Ališauskas, A., Dikidži, A., Gerulaitis, D. (2005). Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų poreikių turinčio vaiko socialinė psichologinė charakteristika. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas*. Mokslinės konferencijos *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose* medžiaga, p. 5–7. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Ališauskas, A., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). Inkliuzinis ir specialusis ugdymas tėvų požiūriu. *Specialusis ugdymas, 2 (25)*, 113–127.
- Ališauskienė, S., Ališauskas, A., Šapelytė, O., Miltenienė, L., Melienė, R., Gerulaitis, D. (2009). Specialiosios pedagoginės pagalbos poreikis ir tenkinimo lygis ugdymo proceso dalyvių vertinimu. *Specialusis ugdymas, 1 (20)*, 119–130.
- Gudonis, V., Ališauskas, A., Rusteika, M. (2011). Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo lavinimo mokyklose: mokinių ir mokytojų požiūris. *Pedagogika, 101*, 91–97.

- Ališauskas, A., Gerulaitis, D., Miltenienė, L. (2011). Ugdymo modelių, tenkinant mokinių specialiuosius poreikius, realizavimas Lietuvoje. *Specialusis ugdymas*, 1 (24), 105–116.
- Backenson, E. M., Holland, S. C., Kubas, H. A., Fitzer, K. R., Wilcox, G., Carmichael, J. A. et. al. (2015). Psychosocial and Adaptive deficits Associated With Learning Disability Subtypes. *Journal of Learning Disabilities*, 48 (5), 511–522.
- Bakšienė, A. (2014). Mokymosi sutrikimų turinčių vaikų savęs reprezentacijos. *Jaunųjų mokslininkų psichologų darbai*, 3 [žiūrėta 2017-08-29]. Prieiga internete, online: www.jmpk.fsf.vu.lt
- Barkauskienė, R., Skerytė-Kazlauskienė, M. (2010). Mokymosi negalę turinčių paauglių savęs vertinimas ir suvokta socialinė parama. *Psichologija*, 41, 33–49.
- Idan, O., Margalit, M. (2014). Socioemotional Self- Perceptions, Family Climate, and Hopeful Thinking Among Students with Learning Disabilities and Typically Achieving Students from the Same Classes. *Journal of Learning Disabilities*, 47 (2), 136–152.
- Fletcher, J. M. (2012). Classification and identification of Learning Disabilities. Butler, D., Wong, B. (Eds.). *Learning about learning disabilities* (pp. 1–26). USA.
- Galvydytė, J., Ališauskas, A. (2016). Mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, edukacinė charakteristika. *Specialusis ugdymas*, 1 (34), 51–71.
- Hen, M., Goroshit, M. (2014). Academic Procrastination, Emotional Intelligence, Academic Self-Efficacy, and GPA. *Journal of Learning Disabilities*, 47 (2), 116–124.
- Kaffemanienė, I., Ivoškutė, J. (2005). Moksleivių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, mokyklinio nerimo poveikis mokymosi motyvacijai. *Specialusis ugdymas*, 2 (5), 55–67.
- Kavale, K. A., Forness, S. R. (1996). Social Skills Deficits and Learning Disabilities: A Meta-Analysis. *Journal of Learning Disabilities*, 29 (3), 226–237.
- Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius*. Daktaro disertacija.
- Miltenienė, L. (2004). Socialinių tinklų kūrimas edukacinėje aplinkoje: tėvų vaidmuo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. *Socialinis darbas*, 3 (2), 106–113.
- Miltenienė, L., Mauricijenė, D. (2010). Komandinio darbo struktūra ir kryptingumas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2 (23), 116–126.

- Miltenienė, L., Melienė, R., Kairienė, D. (2013). Specialistų kompetencija dirbti su mokiniais, turinčiais specifinių mokymosi sutrikimų. *Specialusis ugdymas*, 1 (28), 73–84.
- Morrison, G. M., Cosden, M. A. (1997). *Risk, Resilience, And Adjustment Of Individuals With Learning Disabilities* [žiūrėta 2017-08-12]. Prieiga internete: www.ldonline.org/article/6174/
- Nelson, J. M., Harwood, H. (2011). Learning Disabilities and Anxiety: A Meta – Analysis. *Journal of Learning Disabilities*, 44(1), 3–17.
- Scanlon, D. (2013). Specific learning Disability and Its Newest Definition: Which Is Comprehensive? and Which Is Insufficient? *Journal of Learning Disabilities*, 46 (1), 26–33.
- Skerytė-Kazlauskienė, M., Barkauskienė, R., Povilaitis, R. (2012). Paauglių, turinčių mokymosi sutrikimų, savęs vertinimas: ar svarbi patyčių patirtis. *Tiltai*, 3, 99–109.
- Skerytė-Kazlauskienė, M. (2013). *Mokymosi sutrikimų turinčių paauglių emociniai sunkumai ir jų kaita: individualūs ir tarpasmeniniai veiksniai*. Daktaro disertacija.
- Waber, D. P. (2010). *Rethinking learning disabilities: understanding children who struggle in school*. USA.
- Wong, B., Graham, L., Hoskyn, M., Berman, J. (2004). *The ABC's of Learning disabilities*. USA.
- Wu, S. S., Willcutt, E. G., Escovar, E. et al. Mathematics Achievement and Anxiety and Their Relation to Internalizing and Externalizing Behaviors (2014). *Journal of Learning Disabilities*, 47 (6), 503–514.503-514.

PSYCHOSOCIAL CHARACTERISTIC OF STUDENTS WITH LEARNING DISABILITIES

Algirdas Alisauskas, Jelena Galvydyte

Summary

The article describes the psychosocial characteristics of students with learning disabilities. Qualitative data collection and processing (interview and interview content analysis) and quantitative (socio-metric research)

methods have been applied. Positive and negative psychosocial (emotional self-satisfaction/feeling, self-actualisation and self-expression and interpersonal relations) characteristics of a student with learning disabilities have been distinguished and defined. The social status of these students has been ascertained within the class and the motives of the classmates in their choices have been revealed.

A psychosocial portrait (according to feeling well, self-actualisation, and the quality of interpersonal relationship) of a student with learning disabilities is ambiguous, reconciling both positive and negative characteristics. In the class, a relatively high status of students with learning disabilities has been identified. Positive and negative classmate's choices mostly related to personal qualities and acceptable or unacceptable behaviour of the students with learning disabilities. An analysis of interview content revealed the factors determining self-esteem, self-expression, and interpersonal relationships of students with learning disabilities. From the point of view of pupils, this is a friendly relationship in the classroom, it recognises strengths while in the process of learning, the benevolent support and assistance of classmates, and success and evaluation in non-learning activities. From the parents' point of view, these are friendly relationships in the classroom, during child support, and the opportunity for the child to attend class/school events and groups. Teachers emphasise such positive factors as: good school attendance, friendly communication with classmates, willingness to perform tasks, ability to concentrate, ability to cope with failures, the attendance of and willingness to attend class/ school events. The specialists mentioned positive psychosocial factors of a child's education to be: the child's self-confidence, support from classmates, warm and supporting teacher relationships with the child, and the opportunity for the child to realise their interests in extra-curricular activities. The problematic areas that have emerged from the negative psychosocial factors that are described in interviewing participants as discomforting for the learner and their educators are related to the child's frequent negative emotional feelings associated with the school (unfavourable relationships with classmates and teachers, learning difficulties, lack of assistance and support for the child), characteristics of the student's behaviour interfering with communication, and, in particular, insufficient self-actualisation and lack of self-expression (poor involvement in general class/school activities).

